

การกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุภายในครอบครัว: สาเหตุและแนวทางการป้องกัน

Domestic Violence Against the Elderly: Causes and Preventive Measures

ธีระ กุลสวัสดิ์ (Teera Kulsawat)¹

ธัญพิชชา สามารถ (Thanpitcha Sarmart)²

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ²อาจารย์ประจำบางส่วนเวลา ประจำภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

¹Asst. Prof. Dr., ²Lecturer, Department of public Administration

Faculty of political Science and law, Burapha University

E-mail: teera@buu.ac.th

Received: 6 August 2020

Revised: 16 August 2020

Accepted: 29 August 2020

บทคัดย่อ

สังคมไทยกำลังปรับเปลี่ยนไปสู่สังคมผู้สูงอายุ ทำให้มีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นกว่าสัดส่วนของประชากรวัยอื่น มีความเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในครอบครัวเพิ่มมากขึ้น บทความชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะอธิบายถึงการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุภายในครอบครัว สาเหตุของการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ และแนวทางป้องกันการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ ข้อค้นพบที่สำคัญของบทความนี้คือ แนวโน้มการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุภายในครอบครัวมีความเสี่ยงที่จะเพิ่มขึ้นตามจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่มีสัดส่วนเพิ่มขึ้น สาเหตุของการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุมาจากหลายปัจจัยที่เกิดขึ้นได้พร้อมกันในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม สภาพแวดล้อมต่าง ๆ นำไปสู่ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนและการก่อปัญหาอาชญากรรม ซึ่งสภาพการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นเป็นเรื่องท้าทายหน่วยงานภาครัฐที่จะแก้ไขปัญหา และป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุภายในครอบครัว

คำสำคัญ: ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ, การกระทำความรุนแรงภายในครอบครัว, ผู้สูงอายุ,

Abstract

As Thai society is shifting to an aging society, the proportion of the elderly population is expected to be larger than the proportion of the other age population. Therefore, it is likely that the risk of domestic violence against the elderly will increase. The objective of this article is to illustrate the actions of domestic violence against the elderly, the causes of violence against the elderly, and preventive measures concerning violence against the elderly. The significant findings of this article are that 1) the tendency of domestic violence against the elderly is at risk of increasing since the proportion of the elderly population has continuously escalated, 2) the causes of violence against the elderly originate from a number of various factors, that occur simultaneously at different levels from individuals, families, communities, societies, and environments, which lead to the violation of human rights and increasing crime problems. The current circumstance poses a challenge for government agencies to solve the problems effectively as well as preventing domestic violence against the elderly.

Keywords: Violence against the elderly, Domestic violence, Elderly

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังจะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Population Aging) เร็วกว่าประเทศส่วนใหญ่ในอาเซียนประมาณ 20 ปี (United Nation, 2013) คำและในปี 2563 สัดส่วนของผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 15.3 และจากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในการสำรวจประชากรสูงอายุ ได้แสดงจำนวนผู้สูงอายุที่สำรวจในปี 2537 มีผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 6.8 ของประชากรทั้งประเทศ ในปี 2545, 2550, 2554 และ 2557 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 9.4 10.7 12.2 และ 14.9 ตามลำดับ และการสำรวจล่าสุดในปี 2560 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 16.7 หรืออาจกล่าวได้ว่า ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในอาเซียนที่เข้าสู่สังคมสูงวัย (Aged Society) การเป็นสังคมสูงวัยคือ การมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น (ประชากรอายุ 60 ปี ขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด) ในขณะที่วัยเด็กและวัยแรงงานลดน้อยลงเรื่อยๆ จากนั้นจะกลายเป็น “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์” (Complete aged society) เมื่อประชากรสูงอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด ประมาณช่วงปี 2564 และจะเป็น “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super aged society)” เมื่อมีประชากรสูงอายุ 60 ปี ขึ้นไป มากกว่า ร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด ในช่วงปี 2574 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2561) จากจำนวนที่ผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วนี้ นำไปสู่ประเด็นที่ผู้สูงอายุมีความเสี่ยงต่อการถูกระทำความรุนแรงทั้งจากบุคคลใกล้ชิดและสังคม

ผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 ได้บัญญัติไว้ว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีสัญชาติไทย อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงคุณลักษณะเชิงบวกของคำว่า “ผู้สูงอายุ” นักวิชาการ ผู้บริหาร และแพทย์ได้ให้มุมมองไว้หลายด้าน โดยสรุป ประกอบด้วย เป็นผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ด้วยประสบการณ์ เป็นผู้ที่มีภูมิปัญญา เป็นผู้ที่เปี่ยมไปด้วยประสบการณ์ เป็นผู้ที่มีคุณค่า มีคุณค่า มีภูมิปัญญา เป็นปราชญ์ชาวบ้าน เป็นเหมือนคลังสมองเป็นประโยชน์ต่อคนในครอบครัวและสังคม ควรให้ความเคารพนับถือ ให้เกียรติยกย่อง คอยถ่ายทอดวิชาความรู้แก่ลูกหลาน เป็นผู้ให้ เป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะ เข้าใจชีวิต คิดบวก เนื่องจากเป็นบุคคลที่ใช้ชีวิตมายาวนานเป็นร่มโพธิ์ร่มไทร ให้กับลูกหลาน สังคมไทยยังเปรียบผู้สูงอายุกับพรหมวิหาร 4 คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และ อุเบกขา เป็นของคู่กัน แต่หากพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและสุขภาพ ความสูงอายุมักถูกอธิบายในเชิงลบว่าเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงวัยที่เป็นระยะสุดท้ายของชีวิตมนุษย์ ซึ่งมีแต่ร่างกายเสื่อมสภาพ เจ็บป่วยง่ายแต่หายช้า และด้านจิตใจที่ขาดความมั่นใจในตนเอง บางคนโมโหร้ายและชอบแยกตัว จากลักษณะดังกล่าวนี้ ทำให้นัยที่มีต่อคำว่า ผู้สูงอายุ (หรือผู้ที่มีลักษณะของความสูงอายุ) มักถูกตีความในลักษณะ “ความไม่มีประโยชน์” และ “ความเสื่อมถอยด้านศักยภาพ ในการทำงานและการพึ่งพาตนเอง” (รศรินทร์ เกรย์, อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์ เฉลิมพล แจ่มจันทร์ และเรวดี สุวรรณพเก้า, 2556) จนกลายเป็นผู้เป็นภาระต้องพึ่งพาคนวัยแรงงาน ภาพของผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งให้อยู่อย่างยากลำบาก ภาพของผู้สูงอายุที่ถูกกดขี่ ทารุณกรรม ภาพของผู้สูงอายุที่ร้องขอให้ช่วยเหลือหรือแม้กระทั่งภาพของผู้สูงอายุที่ถูกปล่อยปละเลย หรือถูกทิ้งให้ไปอาศัยอยู่ในสถานสงเคราะห์ได้ถูกนำเสนอออกทางสื่อมวลชน รายการโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ อันเป็นการแสดงความตอกย้ำภาพลักษณ์เดิม ๆ ของผู้สูงอายุว่า เป็นภาระที่ต้องพึ่งพาผู้อื่น ต้องควบคุมและจัดการ เป็นต้น ซึ่งเป็นการทำให้ผู้สูงอายุออกไปอยู่ชายขอบของสังคมกว้างมากยิ่งขึ้น (สมรภัษ ชัยสิงห์กานานนท์, 2545)

ปัญหาความรุนแรงเป็นปัญหาที่พบบ่อยอยู่เสมอทั้งในสังคมและในครอบครัวที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ กับบุคคลที่อ่อนแอและด้อยโอกาส อาทิเช่น เด็ก สตรี คนชรา ผู้มีสติปัญญาอ่อน และคนยากจน ในลักษณะของการกระทำในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การทุบตีทำร้ายร่างกาย การทำร้ายทางจิตใจ เช่น การพูดจาถูกเหยียดหยาม การด่าว่าด้วยถ้อยคำหยาบคาย เป็นต้น การใช้ความรุนแรงทางเพศ เช่น การพูดคุยเรื่องลามกหยาบคาย การลวนลามทางเพศ การข่มขืนกระทำชำเรา เป็นต้น และลักษณะอื่น ๆ ของความรุนแรง ที่พบได้อีกได้แก่ การเอาเปรียบทางการเงิน แรงงาน การค้าประเวณี เป็นต้นรวมถึงการทอดทิ้งไม่รับผิดชอบดูแลบุคคลในครอบครัวก็ถือว่าเป็นความรุนแรงอีกลักษณะหนึ่งในครอบครัวและสังคมที่พบได้ทั่วไป ตามท้องถนน ในโรงเรียนและในสถานที่ทำงาน

จากการศึกษางานวิจัยเบื้องต้น พบว่า ระดับความรุนแรงในระดับครอบครัว ในการกระทำรุนแรงต่อผู้สูงอายุ (Older abuse) ส่วนใหญ่พบว่าผู้สูงอายุที่เป็นเพศหญิงจะเป็นผู้ถูกระทำความรุนแรงมากกว่าเพศชาย จากการศึกษาความชุกของการเกิดความรุนแรงต่อผู้สูงอายุหญิงในครอบครัว ได้แบ่งความชุกตามประเภทของความรุนแรงพบว่ามีความรุนแรงทางด้านจิตใจ ร้อยละ 30 การถูกทอดทิ้ง ร้อยละ 17 ความรุนแรงทางด้านการเงิน ร้อยละ 4.9 ความรุนแรงทางด้านร่างกายร้อยละ 1.3 (วัลลภ วาฑะสิทธิ์, 2556) และในขณะเดียวกันแนวโน้มของผู้สูงอายุเพศชายมีความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายมากกว่าเพศหญิง ในปี 2558 อัตราการฆ่าตัวตายอยู่ที่ 6.47 ต่อแสนประชากร โดยเพศชายมีแนวโน้มฆ่าตัวตายสูงขึ้นมากกว่าเพศหญิง 4 เท่า และกลุ่มที่มีแนวโน้มฆ่าตัวตายสูงคือกลุ่มผู้สูงอายุ ที่มีอายุระหว่าง 70 – 74 ปี และในปี 2559 พบว่าผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 75 – 79 ปี มีอัตราการฆ่าตัวตายเป็นร้อยละ 9.11 ต่อแสนประชากร ซึ่งจะเห็นว่าอัตราการฆ่าตัวตายในกลุ่มผู้สูงอายุจะมากขึ้นทุกปี สาเหตุเกิดจากปัญหาความสัมพันธ์กับคนใกล้ชิดที่นำไปสู่การฆ่าตัวตาย (กรมสุขภาพจิต, 2558 สืบค้นวันที่ 17 ธันวาคม 2562) อีกทั้งจากการศึกษาสถานการณ์กลุ่มผู้สูงอายุที่ประสบภาวะความยากลำบาก ครอบครัวผู้สูงอายุเลี้ยงดูแลเด็กตามลำพังและครอบครัวผู้สูงอายุอาศัยตามลำพัง จากผู้เข้าร่วมในการศึกษาจำนวน 4,561 ครอบครัว พบว่า สัดส่วนของครอบครัวผู้สูงอายุเลี้ยงดูเด็กตามลำพังโดยเฉลี่ยแล้วพบในชนบทมากกว่าในเมือง สำหรับสัดส่วนของครอบครัวผู้สูงอายุที่อยู่นคนเดียว หรือครอบครัวผู้สูงอายุอาศัยร่วมกันตามลำพังและครอบครัวผู้สูงอายุอาศัยกับสมาชิกที่พิการทุพพลภาพ ไม่สามารถดูแลตนเองได้ โดยเฉลี่ยพบในเมืองมากกว่าในชนบท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (สำนักส่งเสริมสถาบันครอบครัว สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2555)

ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ เป็นปัญหาหนึ่งของสังคมที่มีการกระทำในลักษณะของการกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ หากมองในหลายมิติตามการจำแนกประเภทของความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ สามารถจำแนกได้เป็นประเภทต่าง ๆ คือ 1) ความรุนแรงทางด้านร่างกาย เป็นการทำร้ายผู้สูงอายุด้วยวิธีการต่างๆ ให้ได้รับการบาดเจ็บ หรือเจ็บปวด ที่พบบ่อยคือ การตบหน้า ทูบตี การผูกมัด รวมทั้งการใช้ยาเกินปกติ 2) ความรุนแรงด้านจิตใจ เป็นการใช้พฤติกรรมที่แสดงออกต่อผู้สูงอายุ เช่น คำพูดที่ก้าวร้าว คำว่าไม่ให้เกียรติแสดงท่าทางเพิกเฉย ไม่สนใจ ซึ่งมักเกิดร่วมกับการกระทำทารุณกรรมประเภทอื่น 3) ความรุนแรงทางเพศ คือ การมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ได้รับการยินยอมจากผู้สูงอายุ 4) ความรุนแรงด้านทรัพย์สินและวัตถุ เป็นการแสดงเจตนาต้องการประโยชน์จากทรัพย์สิน เงินทอง หรือใช้ทรัพย์สินไปในทางที่ไม่ถูกต้อง การนำเงินไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต หรือการเข้าครอบครองสมบัติรวมถึงการปลอมเอกสารต่าง ๆ 5) การละเมิดสิทธิผู้สูงอายุ เป็นการทำร้ายผู้สูงอายุอีกประเภทหนึ่ง เช่น การบังคับให้ผู้สูงอายุกระทำในสิ่งที่ผู้สูงอายุไม่ต้องการ การส่งผู้สูงอายุเข้าไปในสถานสงเคราะห์คนชรา เป็นต้น เป็นการกระทำที่ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความสูญเสียความเป็นส่วนตัว ความอิสระทางด้านร่างกายและจิตใจ 6) การทำร้ายตนเอง เช่น การปฏิเสธการดูแล การช่วยเหลือใด ๆ การไม่รับประทานอาหารเช้า การสวมเสื้อผ้าไม่เหมาะสม และการมีแนวโน้มในการคิดฆ่าตัวตาย 7) การเพิกเฉย โดยการที่ผู้ดูแลเพิกเฉยต่อการดูแลที่จำเป็น 8) การทอดทิ้ง

ผู้สูงอายุ โดยจำแนกรายละเอียดการทอดทิ้ง โดยจำแนกการทอดทิ้งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ ด้านร่างกาย ได้แก่ การปล่อยปละละเลยในเครื่องนุ่งห่ม การเคลื่อนไหวความสะดวก ความปลอดภัย ซึ่งอาจจะไม่ได้ดูแลเอาใจใส่หรือปฏิเสธไม่ให้การดูแล ด้านการแพทย์ โดยการไม่พาไปตรวจรักษาโดยอ้างว่าเป็นอาการปกติ อันเนื่องมาจากวัยของผู้สูงอายุเอง มักพบร่วมกับการละเมิดสิทธิทางด้านร่างกาย ด้านอารมณ์และจิตใจ เช่น การสื่อสารที่ขาดประสิทธิภาพ ตะโกนหรือพูดเสียงดังมากเกินไป การปล่อยให้อับอายและเสียที่ผู้สูงอายุไม่ชอบ (จิราพร เกศพิชญวัฒนา, 2552)

ผู้สูงอายุมีบทบาทในการช่วยเหลือกิจกรรมของครอบครัวลดลง ทำให้สังคมละเลยคุณค่าผู้สูงอายุ เป็นผลให้ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพังมากขึ้น ผู้สูงอายุในชนบทจำนวนมากมักถูกทอดทิ้งให้รับภาระเลี้ยงดูหลาน หรือได้รับเงินไม่เพียงพอที่จะใช้ในการดำรงชีวิตและเลี้ยงดูหลาน ทำให้ผู้สูงอายุขาดความมั่นคงในชีวิต (อมรา สุนทรธาดา และสุพัตรา เลิศชัยเพชร, 2552) การแก้ไขปัญหาการกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในครอบครัว ลำพังหน่วยงานของรัฐไม่สามารถเข้าไปแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อผู้สูงอายุได้ทั้งหมดชนในเมืองและชนบท เนื่องจากแนวทางการดำเนินการจากหน่วยงานของรัฐ จะเป็นลักษณะของการคุ้มครองช่วยเหลือ ฟันฟู เยียวยา แต่แนวทางหรือวิธีการเชิงรุกที่จะป้องกันเพื่อไม่ให้เกิดการกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุนั้น ยังขาดความชัดเจนอยู่มาก

ดังนั้นบทความนี้จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะนำเสนอให้เห็นถึงสาเหตุของการกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในครอบครัว และนำเสนอแนวทางในการป้องกันความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในครอบครัว โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง เป็นการชี้ให้เห็นถึงการกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในครอบครัว ส่วนที่สอง เป็นการชี้ให้เห็นถึงสาเหตุของการกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ และส่วนที่สาม เป็นการนำเสนอแนวทางในการป้องกันการกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ

1. การกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในครอบครัว

ความรุนแรง เป็นพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคล โดยเจตนาให้เกิดความเสียหายต่อร่างกาย และจิตใจ หรือทรัพย์สินของบุคคลอื่น ซึ่งความรุนแรงสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกบริบท แม้กระทั่งในบริบทของครอบครัว ความรุนแรงก็สามารถเกิดขึ้นได้จากการกระทำความรุนแรงต่อกันของสมาชิกในครอบครัว (ภักดี ทิลา อัฐรัตน์, กฤตยา แสวงเจริญ, จิราวรรณ แทนวัฒนกุล, นิตาวรรณ ฉันทะปรีดา และสมพร วัฒนกุลเกียรติ, 2545)

ความรุนแรงในครอบครัว หมายถึง พฤติกรรมของการทำร้าย หรือทอดทิ้งโดยเจตนา หรือไม่เจตนา และเป็นการกระทำต่อร่างกาย จิตใจ หรือทรัพย์สิน อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมากกว่า ที่ทำให้เกิดผลเสีย การบาดเจ็บ การได้รับความเจ็บปวด การสูญเสีย หรือ เป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล และทำให้คุณภาพชีวิตต่ำลง ซึ่งเป็นการกระทำหรือพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสมาชิกในครอบครัวที่ส่งผลไปในทิศทางลบต่อการพัฒนาการของร่างกายและจิตใจของบุคคล ต่อการรับรู้ความเป็นมนุษย์ และต่อสุขภาพทางกาย และสุขภาพทางจิตใจ (Van Hasselt and Hersen, 1999)

การกระทำความรุนแรงในผู้สูงอายุ (Elder Abuse) หมายถึง การกระทำที่เกิดขึ้นจากสมาชิกในครอบครัวเป็นผู้กระทำทั้งทางร่างกายและจิตใจแบบตั้งใจมากกว่าไม่ตั้งใจ ที่ก่อให้เกิดอันตราย ความเจ็บปวด การละเลยทอดทิ้ง การเอาประโยชน์ทรัพย์สิน รวมถึงการละเมิดสิทธิ (กิตติพรรณ ศิริทรัพย์, 2556; สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, 2555)

ในส่วนของกระทำความรุนแรง ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2552) กล่าวว่า ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในครอบครัว อาจพิจารณาถึง การละเลย การทำร้ายและแสวงหาผลประโยชน์จากผู้สูงอายุทั้งทางด้าน อารมณ์ ร่างกาย การเงินและทรัพย์สิน การทำร้ายทางเพศและการทอดทิ้ง โดยมีพฤติกรรมความรุนแรงด้านจิตใจและอารมณ์ในลักษณะพฤติกรรมที่สมาชิกในครอบครัวทำร้ายจิตใจของผู้สูงอายุ เช่น ไม่รับฟัง เหยียดต่อความคิดเห็น การที่สมาชิกในครอบครัวแสดงพฤติกรรมที่ไม่เชื่อฟังและการทำร้ายร่างกายในรูปแบบต่างๆ เช่นการทำร้าย ทบตี ผลักไส ผู้สูงอายุที่เข้าข่ายว่าถูกระทำความรุนแรงจะต้องมีองค์ประกอบของเหตุการณ์ดังต่อไปนี้ คือ 1) เป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมด้วยความตั้งใจ หรือไม่ได้ตั้งใจ 2) เป็นการกระทำที่ส่งผลให้ผู้สูงอายุเกิดความเจ็บปวดและได้รับอันตราย หรือเกิดความทุกข์ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสุขภาพ 3) เป็นการละเมิดสิทธิ การเอาประโยชน์ต่อทรัพย์สิน 4) เป็นการปล่อยปละละเลยทอดทิ้งไม่ดูแล รวมทั้งการละเว้นการกระทำที่ผู้สูงอายุพึงได้รับ 5) เป็นการกระทำโดยบุคคลในครอบครัวหรือบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ และ 6) เป็นการกระทำที่อาจเกิดขึ้นเพียงครั้งเดียว ชั่วคราว หรือต่อเนื่อง (จิราพร เกศพิชญวัฒนา และสุวิณี วิวัฒน์วานิช, 2552)

ลักษณะของการกระทำรุนแรงต่อผู้สูงอายุ (จิราพร เกศพิชญวัฒนา, 2555; จิราพร เกศพิชญวัฒนา และสุวิณี วิวัฒน์วานิช (2552); สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ (2555) สรุปประเภทของการกระทำรุนแรงต่อผู้สูงอายุ ออกเป็น 5 ประเภท 1) ความรุนแรงทางด้านร่างกาย หมายถึง การทำร้ายผู้สูงอายุด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้ได้รับการบาดเจ็บ หรือเจ็บปวด ที่พบบ่อยคือ การตบหน้า ทูตตี การผูกมัด รวมทั้งการใช้ยาเกินปกติ 2) ความรุนแรงด้านจิตใจ หมายถึง การใช้พฤติกรรมที่แสดงออกต่อผู้สูงอายุ เช่น คำพูดที่ก้าวร้าว และไม่ให้เกียรติ ซึ่งมักเกิดร่วมกับการกระทำทารุณกรรมประเภทอื่น 3) ความรุนแรงทางเพศ หมายถึง การมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ได้รับการยินยอมจากผู้สูงอายุ 4) การทอดทิ้งผู้สูงอายุ ละเลยเพิกเฉย หมายถึง การที่ผู้ดูแลทอดทิ้งให้ผู้สูงอายุอยู่ตามลำพัง แสดงท่าทางเพิกเฉย ไม่สนใจต่อการดูแลที่จำเป็นในเรื่องสุขอนามัย การเคลื่อนไหว ความสะอาด ความปลอดภัย การไม่พาไปตรวจรักษา การสื่อสารที่ขาดประสิทธิภาพ ตะโกนหรือพูดเสียงดังมากเกินไป การปล่อยให้ได้รับกลิ่นและเสียงที่ผู้สูงอายุไม่ชอบ การบังคับให้ผู้สูงอายุกระทำในสิ่งที่ผู้สูงอายุไม่ต้องการ รวมถึงการส่งผู้สูงอายุเข้าไปในสถานสงเคราะห์คนชรา และ 5) ความรุนแรงด้านทรัพย์สิน วัตถุ และการละเมิดสิทธิ หมายถึง การแสดงเจตนาต้องการประโยชน์จากทรัพย์สิน เงินทอง หรือใช้ทรัพย์สินไปในทางที่ไม่ถูกต้อง การนำเงินไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต หรือการเข้าครอบครองสมบัติรวมถึงการปลอมเอกสารต่าง ๆ

สำหรับปัญหาความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในประเทศไทยนั้น (ธนธร ภูมิ, 2559) พบว่า เป็นปัญหาที่ขาดการรายงานสภาพปัญหาที่แท้จริง รวมทั้งขาดการรับรู้จากประชาชนและสังคมส่วนหนึ่ง เป็นผลมาจากสาเหตุใหญ่ ๆ 2 สาเหตุ คือ สังคมไทย เป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับความกตัญญูและการเคารพนับถือผู้อาวุโส ทำให้ประชาชนทั่วไปมองว่า เหตุการณ์กระทำรุนแรงต่อผู้สูงอายุเป็นเรื่องที่ผิด เป็นบาป จึงไม่น่าจะเกิดเรื่องขึ้นจริง และประการที่สอง คือ การกระทำรุนแรงต่อผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะเป็นการกระทำ ความรุนแรงภายในครอบครัว ซึ่งประชาชนมักจะมองว่าเป็นปัญหาภายในครอบครัว ควรให้สมาชิกในครอบครัวนั้นแก้ไข จัดการปัญหาตนเอง บุคคลภายนอกไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว และนอกจากนั้นยังมีสาเหตุมาจากตัวของผู้สูงอายุเองที่ยังมีความรัก และความผูกพันต่อผู้กระทำรุนแรง ซึ่งเป็นสมาชิกในครอบครัว ทำให้ไม่กล้าที่จะร้องขอความช่วยเหลือ หรืออาจจะรู้สึกอับอายและหวาดกลัวต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

จากข้อมูลสถิติการกระทำรุนแรงภายในครอบครัวที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุของศูนย์ช่วยเหลือสังคม 1300 ในปี 2559 มีผู้สูงอายุถูกกระทำรุนแรงจำนวน 91 ราย จำแนกเป็น การทำร้ายร่างกาย 89 ราย และการถูกล่วงละเมิดทางเพศ 2 ราย ในปี 2560 มีผู้สูงอายุถูกกระทำรุนแรงจำนวน 176 ราย จำแนกเป็น การทำร้ายร่างกาย 161 ราย และถูกล่วงละเมิดทางเพศ 5 ราย และในปี 2561 มีผู้สูงอายุถูกกระทำรุนแรงจำนวน 115 ราย เป็นการกระทำรุนแรงโดยการทำร้ายร่างกายทั้งหมด (ศูนย์ช่วยเหลือสังคม 1300: สืบค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2562) จะเห็นได้ว่า สถานการณ์ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุภายใน

ธีระ กุลสวัสดิ์/ชัยพิชชา สามารถ

ครอบครัว ยังไม่สามารถที่จะควบคุมหรือแก้ไขปัญหาเหล่านี้ให้หมดไปได้ ซึ่งเป็นปัญหาในระดับประเทศที่จะมีโอกาสเกิดขึ้นได้มากตามการเพิ่มจำนวนของผู้สูงอายุ ซึ่งประเทศไทยกำลังจะเข้าสู่ยุคของสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ในปี 2564 และสังคมสูงวัยระดับสุดยอดในปี 2574

ผลกระทบของการกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ ปัญหาการกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและความผาสุกของผู้สูงอายุ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ รวมถึงสถาบันครอบครัว และประเทศชาติโดยรวม นับเป็นปัญหาที่ทุกฝ่ายทั้งภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องไม่ควรละเลย (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2545)

ผลกระทบต่อสุขภาพผู้สูงอายุ มีหลายด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย และจิตสังคม นอกจากนี้ยังเพิ่มอัตราป่วยและอัตราตายของผู้สูงอายุ ดังต่อไปนี้

1. ด้านร่างกาย เป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจน เช่น การมีแผลฟกช้ำตามใบหน้า การมีรอยไหม้ต่าง ๆ ตามร่างกาย ร่างกายชุ่มพอม ขาดอาหาร ผิวน้ำแห้งเหี่ยว ตาตึงปากแห้ง มีแผลกดทับหลายที่กระดูกหัก ข้อยึดติด การหกล้มโดยไม่ทราบสาเหตุ การได้รับบาดเจ็บที่สมอง หรือการติดเชื้อที่แผลกดทับ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดอันตรายต่อผู้สูงอายุและนำไปสู่การเสียชีวิตในที่สุด

2. ด้านจิตใจและอารมณ์ ผู้สูงอายุที่ถูกกระทำ ความรุนแรงไม่ว่าจะเป็นการทำร้ายร่างกายหรือจิตใจล้วนส่งผลให้ผู้สูงอายุรู้สึกทุกข์ทรมาน ปวดร้าว หวาดกลัว หวาดระแวง ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง อาจทำให้บุคลิกเปลี่ยนไปสู่อาการหวาดผวาและก้าวร้าว อารมณ์รุนแรงขึ้น หมกมุ่นในชีวิต ซึมเศร้าและอาจคิดฆ่าตัวตายได้

ผลกระทบต่อครอบครัวทำให้สถาบันครอบครัวไม่มั่นคง ขัดแย้ง ขาดความสงบสุข สัมพันธภาพครอบครัวไม่ดี วิธีชีวิตครอบครัวเบี่ยงเบน ขาดการยอมรับจากผู้อื่นและสังคม

ผลกระทบต่อสังคม ก่อให้เกิดปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ เช่น ปัญหาผู้สูงอายุเร่ร่อน ไม่มีที่อยู่อาศัย ถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพัง ไม่มีผู้ดูแล

ผลกระทบต่อสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในกลุ่มผู้สูงอายุ (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, 2562) จากรายงานการศึกษาของสำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ได้สรุปสภาพปัญหาที่สำคัญของผู้สูงอายุจากการดำเนินงานของแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2557-2561) ในประเด็นของผู้สูงอายุไว้ว่า ประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนผู้ดูแลผู้สูงอายุซึ่งทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรของสังคม ทำให้จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้นพร้อมกับการลดลงของแรงงานทักษะ ตลอดจนค่าตอบแทนในการดูแลผู้สูงอายุค่อนข้างสูง และเป็นภาระค่าใช้จ่ายที่สูงเกินกว่าที่ผู้สูงอายุหรือบุตรหลานของผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยสามารถจ่ายได้ สถานการณ์ของเบี้ยสงเคราะห์คนชราที่ยังไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ และปัญหาการดูแลสวัสดิการพื้นฐาน ซึ่งเป็นปัญหาการเตรียมการรองรับสังคมผู้สูงอายุ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ นำไปสู่การกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุภายในครอบครัวและละเมิดสิทธิมนุษยชน ไม่ว่าจะเป็นการกระทำ

ความรุนแรงทางด้านร่างกาย การกระทำความรุนแรงทางด้านจิตใจ การทอดทิ้งไม่ดูแล การเอาประโยชน์ใน
ด้านทรัพย์สินจากคนในครอบครัว และการถูกหลอกลวงจากคนใกล้ชิด

2. สาเหตุของการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ

ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ เป็นปัญหาที่มีความซับซ้อน ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ สามารถเกิดได้
ทุกแห่ง ไม่มีความแตกต่างทางสังคมหรือชนชั้น สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในบ้าน สถานดูแลผู้สูงอายุ
แหล่งให้บริการต่าง ๆ สำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งมีปัจจัยต่าง ๆ ที่อาจทำให้เกิดความรุนแรงต่อผู้สูงอายุได้สามารถ
อธิบายได้จากหลายทฤษฎี ดังนี้

ทฤษฎีระบบครอบครัว (Family system Theory) ทฤษฎีระบบครอบครัวสามารถอธิบายปัจจัยที่
เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในครอบครัว โดยมององค์รวมทั้งหมดของครอบครัว ความรุนแรงในครอบครัว
เป็นผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เหตุการณ์ และพฤติกรรม (Wilson and Kneisl, 1996)
การพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวจึงต้องพิจารณาจากสมาชิกในครอบครัวทุกคน
เพราะเป็นส่วนหนึ่งของระบบครอบครัว หรือเป็นระบบย่อยของครอบครัว การพิจารณามีเป้าหมายเพื่อ
ทราบถึงรูปแบบพฤติกรรม บทบาทหน้าที่ของสมาชิก รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกภายใน
ครอบครัวทุกคน และต้องพิจารณาลักษณะของระบบครอบครัวว่า มีลักษณะอย่างไร ครอบครัวที่รักษาภาวะ
สมดุลได้อย่างมีประสิทธิภาพระบบครอบครัวจะเป็นระบบเปิด หมายถึง มีการแลกเปลี่ยนด้านข้อมูล
ข่าวสาร การใช้ประโยชน์อื่นร่วมกับสิ่งแวดล้อม ระบบชุมชน ระบบสุขภาพ และระบบการศึกษา ในทาง
ตรงข้าม ครอบครัวที่เป็นระบบปิด มีขอบเขตที่ไม่ยืดหยุ่น บทบาทของสมาชิกในครอบครัวไม่ชัดเจน ทำให้
ครอบครัวที่มีลักษณะแบบนี้จะมีความวุ่นวาย ไม่มีความสมดุลเมื่อมีภาวะวิกฤติเกิดขึ้น ดังนั้น ปัจจัยที่
เกี่ยวข้องกับครอบครัวที่มีความรุนแรง คือ ลักษณะพฤติกรรมและการทำหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว
รวมทั้งครอบครัวที่มีลักษณะของปัญหา หรือปฏิสัมพันธ์ที่มีความขัดแย้งกัน เป็นลักษณะของครอบครัวปิด
และขาดความยืดหยุ่น

ทฤษฎีการพึ่งพาผู้อื่น (Dependence Theory) ทฤษฎีนี้อธิบายว่า ภาวะพึ่งพา เป็นตัวแปรสำคัญที่
เป็นสาเหตุเชื่อมโยงให้เกิดการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ (Pillemer, Mueller-Johnson, Mock, Suitor,
and Lachs, 2007) ภาวะพึ่งพาของผู้สูงอายุ ได้แก่ การสูญเสียสถานภาพด้านการเงิน ความอ่อนแอและ
ความเจ็บป่วย เช่น เมื่ออายุมากขึ้น สุขภาพไม่ดี เจ็บป่วยเรื้อรัง อยู่ในสภาพพึ่งพาสูง มีความผิดปกติทาง
สติปัญญา เช่น ภาวะสมองเสื่อม เป็นอัมพาต พิกการช่วยเหลือตัวเองได้น้อยลงหรือไม่ได้ ต้องได้รับการดูแล
ทั้งร่างกายและจิตใจ ต้องคอยสนับสนุนด้านการเงิน เป็นผลให้ผู้ดูแลหรือสมาชิกในครอบครัว

เกิดความเครียด เกิดความไม่พอใจ ซึ่งส่งผลให้ผู้ดูแลเกิดความก้าวร้าวและกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุมากขึ้น

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (The Social Learning Theory) ทฤษฎีนี้อธิบายพฤติกรรมรุนแรงได้ว่าเป็นการเรียนรู้ทางพฤติกรรมมากกว่าสัญชาตญาณ เชื่อว่าการกระตุ้นกลไกการทำงานของระบบประสาทของความรุนแรงอยู่ภายใต้การควบคุมของการเรียนรู้ แนวคิดและพฤติกรรมของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้ที่ได้จากกระบวนการขัดเกลาทางสังคม การที่บุคคลจะมีแนวคิด พฤติกรรมอย่างไรขึ้นอยู่กับความรู้ที่ได้รับจากการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งจะแตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรมและกลุ่มสังคม ซึ่งตัวบุคคลจะเรียนรู้ความรุนแรงจากสังคมและสิ่งแวดล้อม (Bandura, 1986) หากบุคคลภายในครอบครัวเติบโตมาภายใต้สังคมที่นิยมใช้ความรุนแรง ก็จะมีโอกาสซึมซับและกลายเป็นคนที่มีพฤติกรรมเช่นเดียวกับสังคมนั้น

พฤติกรรมรุนแรงเกี่ยวข้องกับการให้รางวัลและการเสริมแรง ถ้าครอบครัวมีการเสริมแรงในทางลบกับพฤติกรรมรุนแรงนั้น บุคคลก็จะมีแสดงพฤติกรรมที่รุนแรงลดลง เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีการทำร้ายทางด้านร่างกายและทำร้ายจิตใจ จะทำให้เด็กตีความหมายได้ว่า การกระทำเช่นนั้นเป็นหนทางในการแก้ไขปัญหา หรือตอบสนองต่อความเครียด และเมื่อโตขึ้นก็อาจจะใช้ความรุนแรงเช่นกันเมื่อเผชิญหน้ากับปัญหาในการดูแลผู้สูงอายุ ในทำนองเดียวกัน ตัวแบบจากสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และสื่อสังคมออนไลน์ ที่ได้รับยังมีอิทธิพลต่อเด็ก ถ้าเด็กได้รับสื่อที่ดี ก็จะมีการเรียนรู้และมีพฤติกรรมแสดงออกที่ดีและเหมาะสม แต่ถ้าได้รับสื่อที่แสดงถึงความโหดร้ายทารุณ เด็กจะมีพัฒนาการค่านิยมให้ทนทานและยอมรับความรุนแรงนั้น (Wilson and Kneisl, 1996) ทำให้มีรูปแบบพฤติกรรมที่มีการใช้ความรุนแรงเพื่อตอบสนองปัญหาระหว่างบุคคลได้

แนวคิดความรุนแรงที่สืบทอดกันมา (Trans-generational Violence) แนวคิดนี้เชื่อว่าความรุนแรงเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ และถ่ายทอดไปสู่รุ่นบุตรหลาน ซึ่งหากเด็กเติบโตในสภาพที่มีความรุนแรง จะทำให้เด็กเกิดการรับรู้ เกิดการยอมรับและมองว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องปกติ ซึ่งเด็กจะมีอาการก้าวร้าวเมื่อเติบโตขึ้น ซึ่งหากเด็กได้รับการดูแลไม่ดี ก็จะตอบแทนพ่อแม่ด้วยการดูแลที่ไม่ดีเช่นเดียวกัน (Fulmer, 1998; Sengstock, 2004) แนวความคิดนี้สามารถอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวได้ว่า เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการซึมซับจนเกิดความเคยชิน เมื่อเกิดความเคยชินก็จะก่อให้เกิดความเสี่ยงสูงที่จะมีพฤติกรรมรุนแรงในครอบครัว ซึ่งในครอบครัวที่มีความขัดแย้งกันภายในเป็นระยะเวลานาน ก็จะมีความเสี่ยงต่อการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุมากกว่าในครอบครัวของผู้สูงอายุที่ไม่มีความขัดแย้ง พฤติกรรมความรุนแรงสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งสองทิศทาง คือ จากผู้ดูแลที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวกับผู้สูงอายุและผู้สูงอายุก็อาจมีพฤติกรรมก้าวร้าวต่อผู้ดูแล ซึ่งจะนำมาซึ่งการเกิดการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุได้

ความแตกต่างของโครงสร้างทางสังคม (Different Social Structure) ลักษณะของโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่แตกต่างกัน มีผลต่อการกระทำ ความรุนแรง และการทอดทิ้งผู้สูงอายุ ซึ่งสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และสภาพสังคมที่ใช้ความรุนแรง เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาความรุนแรงต่อผู้สูงอายุมากขึ้น สภาพของการแข่งขันทางเศรษฐกิจและสังคม การที่คนในครอบครัวต้องทำงานหารายได้ การเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายไปเป็นครอบครัวเดี่ยว หรือ การย้ายถิ่นฐานของคนชนบทไปสู่สังคมเมือง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีผลทำให้ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งและถูกกระทำรุนแรงสูงขึ้น (วรรณลักษณ์ เมียนเกิด, 2548)

การที่ลูกหลาน ไม่ได้มองเห็นว่าผู้สูงอายุคือบุคคลที่มีความสำคัญ ควรให้ความเคารพและกตัญญู ประกอบกับการที่ผู้สูงอายุถูกลดความสำคัญ และอำนาจต่าง ๆ ลงไป ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการตัดสินใจในการทำงาน หรือการแสดงความคิดเห็น การรับรู้ของลูกหลานดังกล่าวเป็นเหตุให้สัมพันธ์ภาพระหว่างผู้สูงอายุกับบุคคลในครอบครัวที่เคยเหนียวแน่น กลับกลายเป็นห่างเหิน และอาจนำไปสู่การกระทำ ความรุนแรงได้โดยง่าย

ทฤษฎีระบบนิเวศวิทยา (Ecological System Theory) ทฤษฎีนี้เน้นการพิจารณาสถานการณ์ทั้งหมดที่มีผลต่อความรุนแรงในครอบครัว โดยดูที่ระบบนิเวศน์ของครอบครัว ตามมุมมองของทฤษฎีนี้มองปัญหาความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ เป็นปัญหาของระบบครอบครัว ซึ่งเชื่อมโยงกับสังคมที่ครอบครัวนั้นดำเนินชีวิตอยู่ โดยระบบครอบครัว และระบบสังคมมีความสัมพันธ์กัน มีความเกี่ยวข้องกัน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Schiamberg and Gans, 2000)

ความสัมพันธ์กับระบบครอบครัว พิจารณาจากความสัมพันธ์ของพัฒนาการระบบที่เป็นอยู่ และสถานการณ์นั้น ๆ โดยใช้มุมมองจากพฤติกรรมมนุษย์ 4 ระบบที่เกี่ยวข้อง (ภิญญาภา อธิรัตน์, กฤตยา แสงเจริญ, จิราวรรณ แทนวัฒนกุล, นิลาวรรณ แนทะปริดา และสมพร วัฒนกุลเกียรติ, 2545) ได้แก่ 1) ระบบเล็ก ซึ่งเกี่ยวข้องกับการตอบสนองต่อบทบาทในสังคมของมนุษย์ เช่น ครอบครัว โรงเรียน 2) ระบบกลาง เป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ภายนอก 3) ระบบภายนอก เกี่ยวข้องกับสถาบันหลักในสังคม เช่น เพื่อนบ้าน สื่อมวลชน ระบบการปกครอง และ 4) ระบบใหญ่ เน้นที่รูปแบบทางวัฒนธรรม ซึ่งระบบทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบุคคลและครอบครัว แนวคิดทฤษฎีนี้เชื่อว่า ไม่มีสาเหตุหรือปัจจัยเดียวที่ทำให้เกิดความรุนแรงในครอบครัว ปัจจัยจากทั้ง 4 ระบบ ล้วนแล้วแต่มีส่วนร่วมที่เป็นสาเหตุของความรุนแรง และเชื่อว่าปัจจัยเหล่านี้ถ้ามีมากขึ้น ความเสี่ยงที่จะเกิดความรุนแรงก็จะสูงขึ้นด้วยเช่นเดียวกัน

การกระทำความรุนแรงกับปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุภายในครอบครัว ตามประเภทของการกระทำความรุนแรงบางประเภท นำไปสู่การก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมขึ้น ผลการการกระทำความรุนแรงทางร่างกาย เช่น การทำร้ายร่างกาย ด้วยวิธีการต่างๆ ให้ได้รับบาดเจ็บหรือเจ็บปวด ความรุนแรงทางเพศ ความรุนแรงทางด้านทรัพย์สินวัตถุโดยการเบียดเบียนหรือหลอกลวงในการใช้ทรัพย์สินหรือครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต และการละเมิดสิทธิของผู้สูงอายุ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นต้นเหตุของการเกิดปัญหาอาชญากรรม ซึ่งปัญหาอาชญากรรมในมุมมองของนักอาชญากรรมวิทยา (รณภพ พรอรุณ, 2542) ได้อธิบายไว้ว่า เป็นการมุ่งพิจารณาถึงปรากฏการณ์อาชญากรรมและพฤติกรรมในลักษณะของสหวิทยาการ ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับกฎหมาย สังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา จิตแพทย์ และสังคมศาสตร์แขนงอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายอย่างใกล้ชิด

จากการอธิบายปรากฏการณ์ การกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในครอบครัว จากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง พบว่า การกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ มีสาเหตุและปัจจัยมาจากหลายปัจจัยประกอบกัน กล่าวคือ ความแตกต่างของโครงสร้างทางสังคม โดยเฉพาะสังคมไทยที่เป็นแบบทุนนิยม ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงขนาดและโครงสร้างครอบครัวจากครอบครัวขนาดใหญ่ เป็นครอบครัวเดี่ยว คนรุ่นหลังให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุน้อยลง ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว สภาพความรุนแรงที่สืบทอดกันมา สภาพแวดล้อม ชุมชน สังคม วัฒนธรรม การเรียนรู้จากสังคมและภาวะพึ่งพาของผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถอธิบายถึงการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุได้ว่า มีความซับซ้อนและอธิบายความเกี่ยวข้องได้หลายแนวคิดและทฤษฎี มีลักษณะของสหวิทยาการ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับกฎหมาย สังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา จิตแพทย์ และสังคมศาสตร์แขนงอื่น ๆ นำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชน และการก่อปัญหาอาชญากรรม ซึ่งการกระทำความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้ทั้งจากการเรียนรู้ของบุคคลเอง จากสภาพครอบครัว และจากสภาพแวดล้อมภายนอกทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งมีโอกาสที่จะส่งผลต่อการเกิดการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุได้ และเกิดขึ้นได้หลายปัจจัยพร้อมกัน

3. แนวทางการป้องกันการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ

ปัญหาการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ เป็นผลพวงมาจากปัจจัยหลายปัจจัย และหลายระดับ ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ นั้น มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม และสภาพแวดล้อม แสดงให้เห็นว่า ต้นเหตุของความรุนแรงไม่ได้อยู่ที่ตัวผู้กระทำความรุนแรงเท่านั้น แต่อยู่ที่ปัจจัยแวดล้อมผู้กระทำความรุนแรงนั้นด้วย ดังนั้นจึงขอเสนอแนวทางการดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม ดังนี้

การดำเนินการระดับบุคคล การดำเนินการระดับบุคคล ควรมีการดำเนินการ 2 ประเด็นหลักควบคู่กันไป คือ 1) การให้ความรู้ ทักษะคิด และส่งเสริมพฤติกรรมที่ไม่รุนแรงในบุคคลทุกกลุ่ม ทุกวัย เน้นการต่อต้านความรุนแรงทุกรูปแบบ และให้บุคคลทุกเพศทุกวัยหลีกเลี่ยงการแก้ไขปัญหาด้วยความรุนแรง และ 2) การเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการกระทำความรุนแรง ให้มีความรู้ ยอมรับการเปลี่ยนแปลงของชีวิต ครอบครัวยุคใหม่ ให้ผู้สูงอายุยังรู้สึกถึงคุณค่า ศักยภาพของตน ลดการเกิดภาวะพึ่งพาให้น้อยที่สุด ซึ่งจะช่วยลดความเสี่ยงต่อการเกิดการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุได้

การดำเนินการระดับครอบครัว ความขัดแย้งที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว ควรมีการดำเนินการในเรื่องของ การส่งเสริมกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลในครอบครัว และลดความเสี่ยงการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุได้

การดำเนินการระดับชุมชน ควรมุ่งเน้นให้ชุมชนตระหนักถึงภัยคุกคามที่เกิดจากการกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ โดยการจัดกิจกรรมเพื่อให้ชุมชนตระหนักถึงการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ เช่น การจัดให้มีการเรียนรู้ ตระหนักถึงผู้สูงอายุในชุมชน การจัดระบบเฝ้าระวังการกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุที่อยู่ในกลุ่มที่เสี่ยงต่อการเกิดการกระทำ ความรุนแรง ส่งเสริมให้ชุมชนร่วมกันวางแผนในการจัดการกับปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น เพื่อช่วยลดความเสี่ยงที่จะเกิดการกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในชุมชน

การดำเนินการระดับสังคม การดำเนินการในระดับสังคม เป็นการดำเนินการเพื่อให้เกิดการป้องกันในระดับมหภาคในการป้องกันการกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในครอบครัว โดยเน้นการดำเนินการคือ

1) การพัฒนาความรู้ทางด้านการกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในครอบครัว เพื่อให้ทราบว่า ปัจจุบันการกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในครอบครัวอยู่ในระดับใด สภาพปัญหาที่แท้จริงเป็นอย่างไร สาเหตุของปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากอะไร

2) การพัฒนาระบบข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น จากสภาพในปัจจุบันที่ยังไม่มีหน่วยงานที่เป็นเจ้าภาพชัดเจนในเรื่องการรวบรวมข้อมูลนี้ หากมีระบบจัดเก็บ

ธีระ กุลสวัสดิ์/ชัยพินชา สามารถ

ข้อมูลที่ถูกดึงและต่อเนื่อง จะทำให้มองเห็นแนวโน้มของความรุนแรงต่อผู้สูงอายุได้ชัดเจนมากขึ้น เพื่อที่จะนำมากำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องมากขึ้น

3) การขับเคลื่อนนโยบายของภาครัฐ โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบควรดำเนินการจัดทำยุทธศาสตร์ หรือแผนงาน โครงการให้สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาการกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ

4) การผลักดันให้สังคมเกิดความตระหนักถึงปัญหาการกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ เป็นปัญหาของสังคม ไม่ใช่ปัญหาส่วนบุคคล และต้องมีการขับเคลื่อนทางสังคมโดยการสร้างความเข้มแข็ง ของสังคมในการร่วมกันป้องกันการกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ

สรุป

การกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในครอบครัว ยังคงเป็นปัญหาของสังคมในระดับประเทศที่ยัง มีความเสี่ยงที่จะเกิดการกระทำ ความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น จากโครงสร้างของสังคมไทยที่กำลังจะเข้าสู่สังคม ผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ ปัญหาการกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุอาจนำไปสู่การเกิดปัญหาการละเมิดสิทธิ มนุษยชนและการเกิดปัญหาอาชญากรรม ซึ่งมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย ที่เกิดขึ้นได้พร้อม ๆ กัน ทั้งใน ระดับบุคคล ครอบครัว สังคม สภาพแวดล้อม ซึ่งมีความซับซ้อนของปัญหา ถึงแม้ว่าหน่วยงานของรัฐจะมี มาตรการหรือแนวทางในการแก้ไขปัญหาการกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ แต่ก็ยังเป็นมาตรการเชิงรับใน การเข้าไปจัดการกับสิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว แต่ยังคงขาดมาตรการเชิงรุกในการป้องกันที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ซึ่งจะต้องมีมาตรการดำเนินการในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับสังคม พร้อมทั้ง ควรมีการพัฒนารูปแบบการป้องกันการกระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในครอบครัว เพื่อลดปัญหาการ กระทำ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุที่อาจจะเกิดมากขึ้นได้ในอนาคต

รายการอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2558). *วันป้องกันการฆ่าตัวตายโลก (World Suicide Prevention Day)*. วันที่ค้นข้อมูล 17 ธันวาคม 2562, เข้าถึงได้จาก <http://www.dmh.go.th>
- กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, (2562). *แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2562 – 2566)*. วันที่ค้นข้อมูล วันที่ 20 ธันวาคม 2562, เข้าถึงได้จาก http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/images/rlpd_16/plan/plan4.pdf
- กิตติพรรณ ศิริทรัพย์. (2556). *ประสบการณ์ทางจิตใจของผู้สูงอายุที่ถูกกระทำความรุนแรง*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิราพร เกศพิชญวัฒนา. (2552). *รายงานฉบับสมบูรณ์ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุไทย: การทบทวนองค์ความรู้และสถานการณ์ในปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.). สำนักกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.).
- จิราพร เกศพิชญวัฒนา และ สุวิณี วิวัฒน์วานิช. (2555). *คู่มือแนวทางการจัดการปัญหาความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ*. คณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนธ ภูมิ. (2559). *การทบทวนมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ*. การค้นคว้าอิสระหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กัญชิตา อธิรัตน์, กฤตยา แสงเจริญ, จิราวรรณ แทนวัฒนกุล, นิลาวรรณ ฉันทะปริดา และสมพร วัฒนนุกูลเกียรติ. (2545). *ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในครอบครัวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- รณภพ พรอรุณ. (2542). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะเศรษฐกิจกับอาชญากรรมในพื้นที่จังหวัดละโว้*. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขานโยบายสาธารณะ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สรินทร์ เกรย์, อุมารณ ภัทรวานิชย์, เฉลิมพล แจ่มจันทร์ และเรวดี สุวรรณพเก้า. (2556). *มนทัศน์ใหม่ของนิยามผู้สูงอายุ: มุมมองเชิงจิตวิทยาสังคม และสุขภาพ*. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

ธีระ กุลสวัสดิ์/ชัยพิชชา สามารถ

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2539). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2539*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วรรณลักษณ์ เมียนเกิด. (2548). ค่านิยมและความคาดหวังของผู้สูงอายุและพหุวัย. *วารสารพัฒนาวิทยาและ
เวชศาสตร์ผู้สูงอายุ*, 6(เมษายน-มิถุนายน), 21-32.
- วัลลภ วาฑะสิทธิ์. (2556). ความชุกของการเกิดความรุนแรงต่อผู้สูงอายุหญิงในครอบครัวและคุณลักษณะ
ของผู้กระทำความรุนแรง จ.นครราชสีมา. กรุงเทพฯ: คณะสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2552). *การสังเคราะห์งานวิจัยครอบครัวและผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศูนย์ช่วยเหลือสังคม 1300. (2561). *สถิติความรุนแรงประจำปีงบประมาณ 2559-2561*. วันที่ค้นข้อมูล 25
พฤศจิกายน 2562, เข้าถึงได้จาก [https://1300thailand.m-society.go.th/upload/
WURGYJORDW.pdf](https://1300thailand.m-society.go.th/upload/WURGYJORDW.pdf)
- สมรภัช ชัยสิงห์กานานนท์. (2545). ความชราภาพและการใช้ชีวิตในเมือง. ใน *ปริตตา เฉลิมเผ่า
กอนันต์กุล, บรรณาธิการ, ชีวิตชายขอบ ตัวตนกับความหมาย*, (หน้า 138-183). กรุงเทพฯ: ศูนย์
มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2561). *รายงานการสำรวจประชากร
สูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2560*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อ
เศรษฐกิจและสังคม.
- สำนักส่งเสริมสถาบันครอบครัว สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2555). *งานวิจัยด้านนโยบาย
และยุทธศาสตร์ เรื่องการวิเคราะห์สถานการณ์และศึกษา นโยบาย มาตรการในการจัดระบบ
สวัสดิการสังคมที่จำเป็นสำหรับครอบครัวผู้สูงอายุที่ประสบภาวะยากลำบาก: ครอบครัว
ผู้สูงอายุเลี้ยงดูและเด็กตามลำพังและครอบครัวผู้สูงอายุอาศัยตามลำพัง*. กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริม
สถาบันครอบครัว สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.
- สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาสและ
ผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2555). *แนวทางในการจัดการปัญหา
ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ สำนักงานส่งเสริมสวัสดิ
ภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ
มนุษย์.
- อมรา สุนทรธาดา และสุพัตรา เลิศชัยเพชร. (2552). การลดลงของครอบครัวสามช่วงวัยในสังคมไทย:
นัยเชิงนโยบาย. ใน *ประชากรและสังคม 2552: ครอบครัวไทยในสถานการณ์เปลี่ยนแปลงผ่านทาง
สังคมและประชากร*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

CHAPTER 5

- Bandura, A. (1986). The social learning perspective: Mechanisms of aggression. In H. Toch (Ed.), *Psychology of crime and criminal justice*, (pp.198-236). Prospect Heights, IL: Waveland Press.
- Fulmer, T. (1998). Mistreatment of Elders: Assessment, Diagnosis, and Intervention. In J. A. Allender; and C. L. Rector (eds), *Reading in gerontological nursing*, (pp. 396-407). Philadelphia: Lippincott-Raven Publishers.
- Pillemer, K. A., Mueller-Johnson, U., Mock, S. E. Sutor, J. J. & Lachs, M. S. (2007). 'Intervention to prevent elder mistreatment' in LS Doll et al (eds), *Handbook of Injury and violence Prevention*. New York: Springer.
- Schiamberg, L. B., & Gans, D. (2000). Elder abuse by adult children: an applied ecological framework for understanding contextual risk factors and the intergenerational character of quality of life. *Int J Aging Hum Dev*, 50(4), 329-359.
- Sengstock, M. C., et al. (2004). Abuse and neglect of the elderly in family setting. In J. Campbell (ed). *Family Violence and Nursing Practic*, (pp. 97-144). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- United Nation. (2013). *World Population Prospects: The 2012 Revision*. New York: United Nations.
- Van Hasselt, V. B., & Hersen, M. (1999). *Handbook of psychological approaches with violence offenders*. New York: Kluwer Academic/ Plenum Publishers.
- Wilson, H. S., & Kneisl, C. R. (1996). *Psychiatric nursing* (2th ed.). California: Cummings Publishing Company, Inc.